

ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ ΤΑ ΧΑΠΙΑ

Α ΕΝ εἶναι ἄκαιρος τό γε νῦν ἔχον ἡ ἀνασκόπησις τῆς προελεύσεως καί ἱστορικῆς καταγωγῆς τῆς παρ' ἡμῖν συνήθους, καί δὴ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις, παροιμίας :

« Τοῦ Κωλέττη τὰ λόγια

» καὶ τοῦ Πασχάλη τὰ χάπια ».

Τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο ἔσχε τὴν γένεσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν πλήρη περιπετειῶν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πρὸς ἐμπαιγμὸν ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων τῶν κενῶν λόγων καὶ τῶν ἀφθόνων ὑποσχέσεων, ἃς ἀπλέτως διέχεε πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτοῦ εἰς τῶν μᾶλλον ἐπιτηθείων καὶ δημοφιλῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Κωλέττης, οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἀπέβη παροιμιῶδες.

Καὶ οὗτος μὲν, ὁ κατὰ πάντα ἄλλως τε ἐπιφανὲς ἀνὴρ, εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ὀψωσθήποτε ἐγκύφαντας εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐπακολουθησῆς πρώτης εἰκοσαετίας· τίς ὅμως ὁ περιώνυμος Πασχάλης, τοῦ ὁποῖου τὰ ἀλθεστήρια **Χάπια** προσωποποιώθησαν πρὸς τὰ **παχηὰ λόγια** τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς δημαγωγικῆς Σχολῆς ἐν Ἑλλάδι, ἀποδαίνει ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς.

Ὡς εἶναι γνωστόν, αἱ ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν δεσποτείαν ὑπόδουλοι ἑλληνικαὶ χῶραι, κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρόνους, ἐσπίνιζον ἐπιστημόνων ἱατρῶν καὶ μάλιστα φαρμακοποιῶν. Γραῖαι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, **γιατρίσσαι**, κάτοχοι ἐξ οἰκογενειακῶν παραδόσεων ὠρισμένων φαρμάκων, κατὰ τὸ πλεῖστον φυτικῶν, παρεῖχον τὴν θεραπευτικὴν αὐτῶν ἐπικουρίαν εἰς τοὺς νοσοῦντας, μὴ παραλείπουσαι καὶ τὰ ἀπόκρυφα **Γιατροσόφια**,

τὴν ἐπίκλησιν ἀοράτων δυνάμεων, τοὺς ἐξορκισμοὺς τῶν δαιμονίων κλπ.' ἐμπειρικοὶ δὲ Ἴατροί, **Κομπογιαννῖται** κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Χέρσου Ἑλλάδος (Ρουμελιώται) ἢ καὶ Καλόγηροι, ἐργαζόμενοι εἰς εὐρύτερον κύκλον, παρεσκευάζον φαρμακευτικὰς τινὰς σκευασίας πρὸς θεραπείαν εἰδικῶν νόσων εἰς ὠρισμένας κατηγορίας ὑπαγομένων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπεδίδοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἴασιν τῶν συνήθων πληγῶν καὶ δὴ τῶν τραυμάτων· ἐπὶ τούτῳ δ' ἐχρῶντο πρὸς ἀντισηψίαν τὸ οἶνό-πνευμα πολὺ πρὶν ἢ νεωτέρα ἱατρικὴ ἐπιστήμη ἐφαρμόσῃ τὰ τοσοῦτον εὐεργετικῶς ἐνεργοῦντα νῦν ὁμογενῇ ἀντισηπτικὰ φάρμακα.

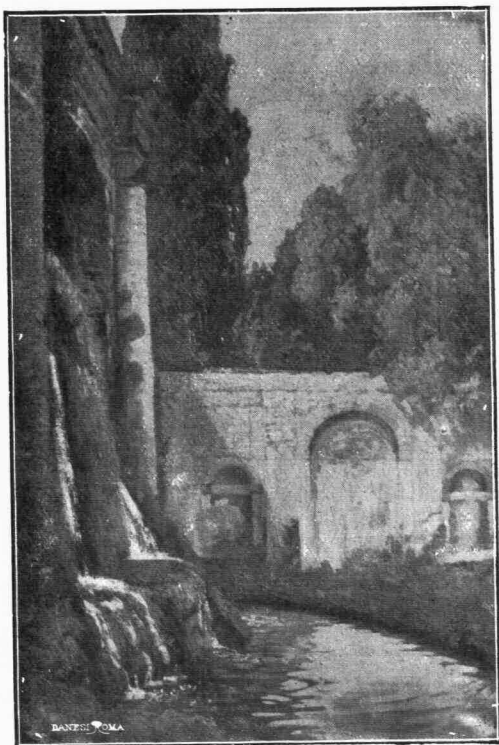
* *

Περὶ φαρμακοποιῶν οὐδεὶς ἀπολύτως ἐγένετο λόγος. Πλὴν ἀπεξηραμμένων τινῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν, ἅτινα μετ' ἄλλων εὐτελῶν ἀντικειμένων ἐπώλουν οἱ κατὰ τόπους διάφοροι ῥωποπῶλαι, **ἀχτάρηδες καὶ ψιλικατζήδες**, τὰ ἀπόκρυφα **σερτάρια τῶν σεντουκιῶν** τῶν γηραιῶν Γιατρισσῶν ἐφύλασσαν ἀσφαλῶς τὰ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐμπειπιστευμένα αὐταῖς ἀλεξιφάρμακα, ἅτινα συνήθως συνέλεγον κατὰ τὰς ἀσελήνους νύκτας τοῦ ἔαρος· τὸ δὲ ὑπεράγαν ἐξωγκωμένον ῥυπαρὸν **σελάχιον**, ὅπερ ἐζῶννουον περὶ τὴν ὄσφυν οἱ ἐπιζήτητοι **Κομπογιαννῖται**, ἀπετέλει οὕτως εἰπεῖν τὴν φορητὴν φαρέτραν, ἐν τοῖς χωρίσμασι τῆς ὁποίας ἐκρύπτοντο ἐπιμελῶς ἀπὸ παντός βασκάνου ὁμματος μικρὰ ἐκ λευκοσιδήρου κυτία, περιλαμβάνοντα παρεσκευασμένα τὰ προχειρότερα τῶν φαρμάκων, ἀλοιφὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, συμπεφυρμένα μετὰ διαφόρων ὀπλων βραχυκάνων (πιστολίων) καὶ μαχαिरῶν, καὶ δὴ τοῦ ἀπαραιτήτου ἐπιμήκουσ ὀρεφχαλκίνου μελανοδοχείου, τοῦ γνωστοῦ **καλαμαρίου**.

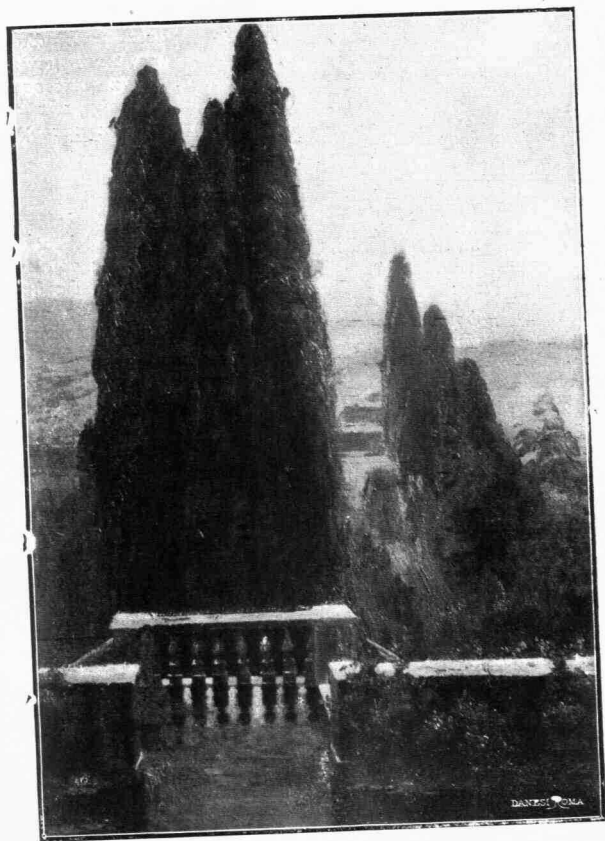
Ἐν τούτοις εἰς τινὰς ἀνεπτυγμένας ὁπωσδήποτε πόλεις ἡδυνάτο τις νὰ εἴρῃ ἐν τισιπρατηρίοις μετ' ἄλλων ἐδωδίσμων καὶ συνήθη τινὰ φάρμακα, ἅτινα παρεσκευάζον ἐμπειρικοὶ ἐπίσης φαρμακοτρίβαι· τούτων ἐπιφανέστερος ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξεν ἐν Τριπολιτᾷ, τῇ ἐδρᾷ τοῦ Πασᾶ τοῦ Μωρέως, ὁ μεγαλέμπορος κυρ-Νικολῆς Πύρλας, ὅστις κατὰ τινὰ χάριν ἐμπορείας μετάδασιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ καὶ Μελίτην, εἶχεν ἀποκτήσει, ὡς φαίνεται, καὶ φαρμακευτικὰς τινὰς γνώσεις.

* *

Λήγοντος τοῦ 1822, δευτέρου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τὸ Ναύπλιον, ἐν αὐτῷ δ' εὗρον ἄσουλον πλὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε διακρινόμενοι καὶ εὐποροῦντες ἐκ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς λιποπάτριδες, ἐπεφάνησαν καὶ οἱ πρῶτοι Ἑλλήνες ἐπιστήμονες, οἱ τὴν ἱατρικὴν τέχνην διδαχθέντες ἐν τοῖς ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις τῆς Πάδοβας καὶ τῆς Πίζης, ὡς ὁ ἐξ Ἀργους Νικόλ. Παπαλεξόπουλος,

ΤΟ ΜΟΥΡΜΟΥΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ
(Ἔργον Μαρίας Ἰγγλέση)

ΤΑ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ
(Ἔργον Μαρίας Ἰγγλέση)

ὁ Καλογερόπουλος, ὁ Βρετός, ὁ Ἰθακήσιος Νικόλ. Μαράτος καὶ τινες ἄλλοι. Οὗτοι, ὁ εἰς κατοπιν τοῦ ἄλλου, ἐλθόντες εἰς Ναύπλιον, πολλήν, ὥς ἦτον ἐπόμενον, εὗρον ἐργασίαν ἐν τῇ ἀλωθείᾳ ὀχυρᾷ πόλει, ἣν οἱ ἀπελθόντες Τοῦρκοι κατέλιπον κενὴν μὲν κατοικῶν, πλὴν μεστὴν βροτολοιγῶν μικροβίων, ἅτινα μετέδωκαν εἰς τοὺς ἀθρώως συρρεύσαντας νὰ ὀχυρωθῶσιν ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς ἀπειροπληθεῖς πρόσφυγας ἄφθονα τὰ σπέρματα τῶν κατατρυχουσῶν ἄρτι τοὺς πολιορκουμένους μολυσματικῶν νόσων.

* *

Μεταξὺ τῶν πρώτων ἱατρῶν, οἵτινες προσέδραμον εἰς τὴν ἄρτι ἀλωθείσαν πόλιν τοῦ Ναυπλίου, ἦν καὶ ὁ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πιθανῶς ἐκ Σμύρνης, Διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας *Δετὼρ Πασχάλης Θεοδώρου*, ὡς ὑπεγράφετο, Καθολικὸς τὸ θρήσκευμα. Οὗτος, κάτοχος καὶ φαρμακευτικῶν τινων γνώσεων, ἐνόμισε προσφορώτερον σὺν τῇ ἀσκήσει τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, εἰς ἣν δὲν φέρεται εὐδοκιμήσας, νὰ συστήσῃ ἅμα ἐν Ναυπλίῳ καὶ τὸ πρῶτον εἰδικὸν φαρμακεῖον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἐκδιδομένων ἱατρικῶν συνταγῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Δετὼρ Πασχάλης ἐμίσθωσεν ἀντὶ μεγάλου σχετικῶς μισθώματος κατάστημα εἰς τὴν κεντρικωτέραν θέσιν τῆς πόλεως, τὴν καλουμένην *Σαντριβάνι*, ἔνθα ἡ ἀγορά, ὅπερ διεσκεύασεν ὅσον ἔνεστιν εὐπρεπέστερον. Μακρὰ ἐκ κοινοῦ ξύλου φαρμακευτικὴ τράπεζα ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταστήματος· ἐπὶ ταύτης δὲ ἡ ἀπαραίτητος μικρὰ τρυάνη μετὰ θήκης περιεχούσης ἀντὶ βαρῶν σπέρματα σίτου (*σιταρόσπυρα*) πρὸς ζύγισιν τῶν φαρμάκων καὶ τινὰ ἰγδία σιδηρᾶ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ θραυσμάτων ὀλμων, πρὸς τριβὴν αὐτῶν. Τοὺς τοίχους τοῦ καταστήματος περιέβαλλον ἐξ ὀλοκλήρου ξύλινοι προθήκαι ὑελοσκεπεῖς ἔμπροσθεν, πρὸς φύλαξιν τῶν περιεχόντων τὰ διάφορα φάρμακα φιαλῶν καὶ ἀγγείων.

* *

Ὁ Δετὼρ Πασχάλης, ἐγκαίρως ἀντιληφθεὶς πόσον δυσάρεστος ἀπέδεικνεν εἰς τοὺς οὐρανίσκους τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀγεύστων οἰουδήποτε φαρμάκου πελατῶν αὐτοῦ ἢ πόσις πικρῶν καὶ δυσγεύστων ἀφεψημάτων, κινδυνεύσας δὲ ποτε καὶ νὰ κακοποιηθῇ ὑπὸ ἀγροίκου Ῥουμελιώτου στρατιώτου, εἰς ὃν πάσχοντα ἐκ δυσπεψίας προσέφερεν ἀηδὲς καθαρτικόν, ἐνόμισε προσφορώτερον διὰ τῆς προσθήκης ἀναλόγου ἀλεύρου νὰ παρασκευάσῃ τὰ συνηθέστερα τῶν βευστῶν φαρμάκων εἰς καταπότια, ὅπως καταστήσῃ ταῦτα εὐποτώτερα· οὕτως ἐφεξῆς αἱ φαρμακευτικαὶ προθήκαι τοῦ Δετὼρ Πασχάλη ἐπληρώθησαν δοχείων ὑαλίνων ἢ καὶ ξυλίνων περιεχόντων ποικίλα καταπότια ἐκ τῶν μᾶλλον εὐχρήστων φαρμάκων. Ἐκτοτε πᾶς ὁ προσερχόμενος εἰς τὴν *Σπετσαρίαν τοῦ Δετὼρ Πασχάλη* ἐλάμβανεν ἄνευ χρονοτριβῆς τὸ ζητούμενον φάρμακον

εἰς καταπότια ἐντὸς συνήθους ξυλίνου κυτίου. Ἡ τοιαύτη εὐχέρεια περὶ τὴν παροχὴν τῶν φαρμάκων εἰς καταπότια, σεβαστοῦ ἐνίοτε ὄγκου, ὑπischynόμενα τὴν θεραπείαν πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας ἀντὶ σχετικῶς μικροῦ ἀντιτίμου, κατέστησε περιζήτητα εἰς τὸν λαὸν τὰ ἱστορικὰ Χάπια τοῦ Δετῶρ-Πασχάλη, ὧν ἡ θεραπευτικὴ δύναμις διεφημίσθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα: (sine quibus esse nolo. κατὰ τὸ λατινικὸν λόγιον).

* * *

Ἀτυχῶς, ὥς πᾶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἡ δόξα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι ἐφήμερος. Δύω ἢ τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς λειτουργίας τοῦ φαρμακοτριβείου τοῦ Δετῶρ-Πασχάλη οἱ ὁμογενεῖς τῆς Τεργέστης, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1825, ἀπέστειλαν εἰς Ναύπλιον μετὰ τῶν ἀναγκαίων σκευῶν καὶ φαρμάκων ἐπιστήμονα φαρμακοποιόν, τὸν ἀγαθὸν Τεργεσταῖον Βονιφάτιον Βοναφίν πρὸς ἰδρυσιν πλήρους φαρμακείου, ὅπερ ἔκτοτε φιλανθρώπως ἐλειτούργησεν ἐπὶ ὁλόκληρον ἐδδομηκονταετίαν.— Ὁ Βονιφάτιος Βοναφίν, ἀριστος χημικός, ἦν καὶ ὁ ταριχεύσας τὸν νεκρὸν τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια.— Συγχρόνως καὶ τρίτον συνέστη φαρμακεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μιχ. Κωτσοנוπούλου, ἀσκηθέντος εἰς τὴν φαρμακευτικὴν τέχνην ἐν Τριπόλει παρὰ τῷ προμνησθέντι Νικ. Πύρλα, πρωτεξαδέλφῳ αὐτοῦ. Βραδύτερον δ' ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου, καὶ ἕτερος ἐπιστήμων φαρμακοποιός, ὁ Κερκυραῖος Νικόλ. Ζαβιτσᾶνος, ἀκολουθήσας τὸν ἰδιαίτερον ἱατρὸν τοῦ Κυβερνήτου Διονύσιον Ταγιαπιέραν, καὶ τέταρτον ἱδρυσεν φαρμακεῖον παρὰ τὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ οὕτως ἐν βραχεὶ γενομένη ἐγκατάστασις τριῶν ἔτι φαρμακείων, ἐπιστημονικώτερον λειτουργούντων, ἡραίωσεν ἐπαισθητῶς τὴν πελατεῖαν τοῦ Δετῶρ Πασχάλη, πλὴν δὲν ἴσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν φήμην αὐτοῦ, οὐ τὰ *περιζήτητα χάπια* ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Φαρμακείου αὐτοῦ, παρέμειναν παροιμιῶδη, συμβολίζοντα τὰ *παχὰ λόγια* τῶν δημαγωγῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὰς κενὰς ὑποσχέσεις παροχῆς δημοσίων θέσεων, ἣ καὶ ἀναγνωρίσεως βαθμῶν καὶ δικαιωμάτων, ὧν ἐφάμιλλοι δὲν ἀπολείπουσι καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.

* * *

Τὸ κατὰστημα, ὅπερ ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν ἐστέγασεν τὸν Δετῶρ Πασχάλην, παρασκευάζοντα τὰ *πεφημισμένα Χάπια*, ὑφίσταται καὶ ἤδη· πλὴν ἀπὸ ἐξηκονταετίας καὶ πλέον χρησιμεύει ὥς καπνοπωλεῖον. Αἱ περιβάλλουσαι τοὺς τοίχους τοῦ φαρμακείου ὑαλοσκεπεῖς προθῆκαι διατηροῦνται ἀκέραιαι, περικλείουσαι νῦν, ἀντὶ τῶν *περιζητήτων Χαπιῶν* τοῦ Δετῶρ Πασχάλη, τὰ χάρτινα κυτία τῶν πεφημισμένων καπνῶν τοῦ ἀρχαίου Καπνοπωλείου τοῦ μακαρίτου Δημ. Πανοπούλου, ὅπερ ἐξακολουθεῖ ὑφι-

στάμενον ἔτι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βοηθοῦ καὶ ἀξίου διαδόχου αὐτοῦ κ. Σταύρου Καμπίτη.

Ἡ τράπεζα, ἐφ' ἣς κατὰ χιλιάδας παρεσκευάζε τὰ ἐπιζήτητα αὐτοῦ **Χάπια** ὁ Δετὼρ Πασχάλης, ὡς καὶ ἡ μικρὰ τρυτάνη τοῦ Φαρμακείου διατηροῦνται ἐπίσης ἀκέραιαι, ἐκεῖνη μὲν ὡς **πάγκος τοῦ Καπνοπωλείου**, αὕτη δὲ πρὸς ζύγισιν τοῦ μεγάλης φήμης ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον ἀπολαύοντος εὐώδους ταμβάκου τοῦ Καταστήματος Πανοπούλου.

(Ἀθῆναι, 1912)

ΜΙΧ. Γ. ΛΑΜΠΡΥΝΙΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΕΝ ΤΗΙ ΞΕΝΗΙ

ΜΑΡΙΑ ΙΓΓΛΕΣΗ

Το ὄνομα τῆς νεαρᾶς ἐν Ρώμῃ καλλιτέχνιδος Μαρίας Ἰγγλέση δὲν εἶνε ἄγνωστον εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν. Τὴν ἐγνώρισε καὶ τὴν ἐξετίμησε ἀπὸ τὴν ἐν τῇ «Παρνασσῷ» διοργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐκθεσιν τῶν ἔργων της πρὸ τριετίας. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶχε φιλοπονήσει κλεισθεῖσα ἐπὶ μῆνας εἰς τὴν Πομπηϊαν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν νεκρὸν ἐκεῖνον κόσμον ἐστράφη πρὸς τὸν ζωντανόν— ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ αἰωνίαν ζωὴν. Ἡ Μαρία Ἰγγλέση εἶνε κατ' ἐξοχὴν τοπιογράφος. Λάτρις τῆς Φύσεως, τὴν ὁποῖαν μελετᾷ καὶ θαυμάζει, ἐξ αὐτῆς ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις της. Ἐπὶ μα-

κροῦς μῆνας εἶχε κλεισθῇ εἰς τὴν παρὰ τὴν Ρώμην θαυμασίαν καὶ ποιητικὴν Villa d'Este, ὅπου ἐζωγράφισε σειρὰν ὡραιολάτων νέων ἔργων της. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ὑποβληθέντα εἰς τὴν τελευταίαν Καλλιτεχνικὴν Ἐκθεσιν τῆς Ρώμης, ἔτυχον λίαν ἐπαινετικῶν κρίσεων, τὸ δ' ἔγκριτον αὐτόθι περιοδικὸν ἡ «Εἰκονογραφημένη», ἐξαίρει ἰδίως τὸν πίνακα τῶν «Φθινοπωρινῶν Θλίψεων», δημοσιεύουσα καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Τὰ ἔργα τῆς Μαρίας Ἰγγλέση διακρίνονται διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν δύναμιν ὡς καὶ διὰ τὴν φυσικότητα τοῦ χρωματισμοῦ, προσόντα, τὰ ὁποῖα τῇ ἐξησφάλισαν ζηλευτὴν θέσιν ἐν τῇ νεοελληνικῇ τέχνῃ. Αἱ παρατιθέμεναι ὧδε εἰκόνες μερικῶν ἔργων της, μολονότι ἡ φωτογραφία, προκειμένου περὶ ἐλαιογραφίας, ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ χρώματος καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς γραμμῆς, διδουσι ἰδέαν τινὰ τοῦ ταλάντου της.